

יהיו מותרים לטמא למתים. אבל בנותיהן בעלי מומין — לא נתרבו לקדושה, ואם זנו דינן כבת ישראל שזינתה, לזה קא משמע לן הוי"ו המיותר גבי "ובת איש כהן", כי אף בנות כהנים בעלי מומין נתרבו לקדושה.

ורבי ישמעאל, שמעט נשואה מהכתוב גבי בת כהן בדרשת "מה מצינו" מנערה המאורסה, ואינו צריך את דרשת ה"גזירה שוה" "אביה" "אביה" מנערה המאורסה כדי למעט נשואה, — נב, א — האי "את אביה היא מחללת", מאי דריש ביה?

ומתריצין: רבי ישמעאל מבעי ליה לדרוש "את אביה" לכדתניא:

היה רבי מאיר אומר: מה תלמוד לומר "את אביה היא מחללת" — לומר שעל ידי זנותה חיללה את אביה, שאם היו נוהגין בו באביה קודש עד היום — מעתה ואילך נוהגין בו חול, ואם היו נוהגים בו כבוד — מעתה ואילך נוהגין בו בזיון.

אומריין על האב: ארור האב שזו ילד, ארור האב שזו גידל, ארור האב שיצא זו מחלציו.

אמר רב אשי: כמאן קרינן כדעת מי אנו קוראים לאדם רשע: רשיעא בר רשיעא, ואפילו לרשיעא בר צדיקא ואפילו אם הוא רשע בן צדיק, כמאן — כהאי תנא הסובר כי על ידי שהצאצאים מרשיעים מתחלל האב⁽¹²⁾.

שנינו במשנה: זו אופן עשיית מצות

לסקילה ולא נשואה, האי אותו וי"ו מיותר של בת "ובת" מאי דריש ביה מה הוא דורש בו?

ומבארינן: רבי ישמעאל מביעי ליה צריך דרשה זו לכדתני אבוהי דשמעאל בר אבין:

לפי שמצינו שחלק הכתוב גבי כהנים בזכרים — בין תמימים לבעלי מומין לענין עבודה במקדש, יכול נחלוק אף בבנותיהן שבעלי מומין יצאו מכלל קדושתן, ואם זנו יהיה דינם כבנות ישראל — לזה תלמוד לומר: וי"ו מיותר גבי בת כהן — "ובת" לדרוש שאף בנות בעלי מומין בכלל הכתוב.

ורבי עקיבא: מנין הוא לומר כי בנות כהנים בעלי מומין לא יצאו מכלל קדושתן?

מהכתוב [ויקרא כא ו]: "הם מקריבם והיו קדש" מהוי"ו המיותר של "והיו" נפקא מוציא לדרוש כי גם בנות כהנים בעלי מומין נתרבו לקדושה.

ורבי ישמעאל: מדוע הוא דורש מהוי"ו המיותר של "ובת" כי אף בת כהן בעלת מום בכלל הכתוב, הרי ניתן ללמוד זאת מהוי"ו המיותר של "והיו קודש" כי בנות כהנים בעלי מומין נתרבו לקדושה.

ומתריצין: לדעת רבי ישמעאל, אי נדרוש שאף כהנים בעלי מומין הם בקדושתם מההיא "והיו קודש" — הוה אמינא: כי הני מילי אינהו רק הכהנים עצמם נתרבו לקדושה, שלא נאמר היות ופסולים לעבודה,

זו לשריפה.

12. בתשב"ץ [חלק ג סימן קטן] הביא שאלה: חכם שבניו הם נוהגים שלא כשורה ומתקוטטים

בש"ס, שרבי עקיבא סובר כשיטת הרמב"ם, ורבי ישמעאל סובר כשיטת הרמב"ן, ולכן רבי ישמעאל אמר כאן: וכי מפני שאתה דורש נוציא

הנסקלין כמו שנשנה בפרק הקודם. ובמשניות הבאות, יתבאר אופן עשיית שאר המיתות.

והויגן בה: **מאי תנא דקתני מה שנינו במשנה שעל כך נשנה כי זו אופן עשיית מצות הנסקלין?**

ומבארנין: **משום דתנא בפרק הקודם: נגמר הדין, מוציאין אותו לסקלו, בית הסקילה היה גבוה שתי קומות וכו' ואידי דקא בעי למיתנא וכיון שהמשנה רצתה לשנות כאן בהמשך, את אופן עשיית מצות הנשרפין — לכן תנא נמי שנינו כאן גם כי זו אופן**

עשיית מצות הנסקלין כמו שנשנה בפרק הקודם. וכעת, יתבאר אופן עשיית מצות הנשרפין.

מתניתין

כיצד היו מקיימים את מצות הנשרפין?

היו משקעין אותו את הנידון בשריפה, בתוך זבל, עד גובה ארכובותיו — ברכיו, (1) כדי שלא יוכל להתנועע בשעת זריקת הפתילה לתוך פיו, וטיפול על בשרו. (2)

עם בני אדם ומקללים אבותיהם, והם כששומעים חרפתם וקללת אבותיהם משיכים להם ומקללים את אביהם החכם, האם חייבים נדוי או לאו: תשובה: המקלל אחד מישראל עבירה היא בידו ורשע הוא, שהרי הוא עובר בלאו. וכיון שהוא רשע — מותר לקלל אביו החכם. וזה למדנו מהתורה, שנאמר: "את אביה היא מחללת" ואמרו בסנהדרין [נב א] בפירוש הכתוב: שאם היו נוהגים בו קדש — נוהגים בו חול, מפני גדוליו הרעים שגדלו. ואמרו [שם]: כמאן קרי האידינא לרשיעא בר צדיקא רשיעא בר רשיעא, כמאן, כי האי תנא. וכיון שמותר לקלל את אביו החכם, אם כן אסור לנדונו, ואם נדוהו — נידויו אינו נידוי, ויש עליו עונש מנדה למי שאינו חייב נדוי. ועל זה נאמר: "ומקללך אאור" "ואורריך ארור", ועל המברכים נאמר: "ומברכך ברוך" "ואברכה מברכך":

ובשו"ת חוות יאיר [סימן סה אות יב] כתב: מה שביקש ר' פלוני לומר דין חדש, שאם ראובן קרא לבן שמעון רשע מותר לשמעון לחזור ולקרות לראובן רשע, שהרי אם בן שמעון רשע מותר לקרות לבן רשע בן רשע.

אין הדין כן, כי יש לומר אף שמותר לקרות לבנו רשע בן רשע. מכל מקום אסור לקרות לאב רשע, כי השומעים סוברים שהוא רשע מצד עצמו, ולכך אין התנצלות כלל לומר שלכך קרא לפלוני רשע מפני שפלוני בנו הוא רשע. עוד נראה לי כי אסור לקרוא לרשע בן צדיק או בינוני — רשע בן רשע, כשכבר אביו מת, וראה ממדרש תנחומא ואתחנן: "בנפשותם" — ולא באבותם.

1. התפארת ישראל פירש "ארכובותיו" — ברכיו, ובתוספות יום טוב כתב: הוא הפרק האמצעי שבין הרגל והירך.

2. כך פירש רש"י, והקשה היד רמה, הרי עדיין הוא יכול להניע את חלק גופו העליון? ועוד, מדוע שיקעוהו דווקא בזבל? [ועיין מאירי שכתב בזבל או בעפר תחוה] ועל כן פירש ששיקעוהו בזבל כדי שלא יקלקלם ברעי על ידי שהוא נע ממקום למקום. והתפארת ישראל כתב ששיקעוהו בזבל כדי לבזותו.

ונותנין סודר עשוי מבד קשה [הארוג גס] לתוך סודר אחר העשוי מאריגה רכה, וכורך את הסודר הרך על צוארו.

זה מושך אצלו וזה מושך אצלו, עד שפותח את פיו. (3)

ולפיכך היה האריג הפנימי עשוי מבד קשה, כדי שעל ידי זה יהיה מוכרח לפתוח את פיו. אבל מבחוץ הניחו אריג רך כדי שלא יתחכך

בצוארו וינזק. (4)

ובשעה שהם פותחין את פיו (5), מדליק שליח בית דין את הפתילה, (6) וזורקה (7) לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו, וחומרת (8) — מכווצת את בני מעיו.

רבי יהודה אומר, אם היו פותחין את פיו על ידי סודר, אף הוא (9) אם מת בידם מחניקה, לא היו מקיימין בו מצות שריפה, כי כבר

שמיד כשפתח את פיו יזרקה לתוכו, בעוד שהעופרת רותחת, ולא ירתיחה לפני כן שלא תתקרר.

6. מתיך את הפתילה — רש"י. ומבואר בגמרא שהיתה הפתילה עשויה מבדיל מותך באש. וביאר היד רמה שמן הדין היה ראוי לכתוב "מתיך את האבר" [דהיינו בדיל], ולא "מדליק את הפתילה", ומכל מקום קראוהו פתילה כיוון שבית דין היו מכינים אותם בצורה של פתילות צרות וארוכות כדי שתיתפש בהם האש במהרה, ומאחר שהוזכר "פתילה" נאמר "מדליק" שזהו לשון מתאים לפתילה יותר מ"מתיך".

7. לא נתבאר במשנה מי זורקה לתוך פיו, ומלשון המשנה "וזורקה" משמע שאין העדים מצווים על כך, ולכאורה לדברי הרמב"ם בהערה 2 כיוון שעל העדים לפתוח את פיו כל שכן שעליהם לזרוק את הפתילה לתוך הפה שבזה יקיימו יד העדים תהיה בו.

8. רש"י פירש מלשון חמרמו מעי [איכה ב] היינו נתכווצו. והרמב"ם בפירוש המשניות כתב: "מחממת את בני מעיו ושורפת אותן". והערך גרס [ערך חמד] "חומדת" כלומר מחממת את בני מעיו.

9. רש"י פירש שהלשון אף הוא פירושו אם

3. במשנה לא הוזכר מי הם אלו הפותחים את פיו. וברמב"ם [סנהדרין טו ג] מבואר ששני עדיו ממונים על כך, וכן כתב המאירי. וכתב בדינא דחיי שהרמב"ם לשיטתו [שם יג א] שהנאמר בסקילה "יד העדים תהיה בראשונה להמיתו" לא נאמר רק על סקילה אלא על כל ארבעת מיתות בית דין.

ובשיירי קרבן על הירושלמי [סנהדרין לא ב] תמה, הרי פתיחת הפה אינה חלק מהריגתו אלא רק היכי תימצי לפתיחת פיו, וכיצד יתקיים בזה יד העדים תהיה בו בראשונה?

וראה הערה 11 שהבאנו דעת אחד מהאחרונים שפתיחת הפה היא חלק ממעשה ההריגה.

4. כך פירש רש"י, וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות. והמאירי הוסיף שעל ידי סודר רך לא יוכלו לפתוח את פיו אלא לאחר זמן מרובה ותתעגן מיתתו.

אבל בירושלמי מבואר שהניחו סודר רך מבחוץ מפני שחששו שמא ימות, וכך ביאר ביד רמ"ה ולפי זה רבי יהודה בהמשך המשנה נחלק על חכמים בזה גופא האם בסודר רך יש חשש שמא ימות או לא.

5. התפארת ישראל כתב שאין מתחילים לחמם את הפתילה לאחר פתיחת פיו, אלא בזמן שהם עסוקים בפתיחת הפה ירתיחו את הפתילה כדי

והקיפוח חבילי זמורות, והציתו בהם אש, ושריפה, הרי שמצוות הנשרפים בשריפה ממש.

אמרו לו חכמים, אין מקיימין מצוות שריפה בכך. ואותו מעשה לא נעשה, אלא מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקו, כיצד לקיים את מצוות הנשרפים, שצדוקים היו, והם מפרשים המקראות כפשוטם ולא קיבלו את דרשות חכמים.

הומת בחנק, ולפיכך לא היו פותחין את פיו באופן זה.⁽¹⁰⁾

אלא פותח את פיו בצבת, שלא בטובתו — בעל כרחו⁽¹¹⁾, ומדליק את הפתילה, וזורקה לתוך פיו, ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו.⁽¹²⁾

אמר רבי אלעזר ברבי צדוק: מעשה בבת כהן אחת שזינתה, ודין בת כהן מפורש בפרשת אמור [ויקרא כא ט]: "ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף".

בחנק, אלא על תחילת מיתתו, שחכמים סברו שאם התחילה מיתתו בחנק וסופה בשריפה מתקיימת בו מצוות שריפה, ורבי יהודה סבר שהוא נידון כמת בחנק, ולכן אין לפתוח את פיו בחניקה אלא בצבת.

11. קשה, מאי קא משמע לן שפותחין את פיו בעל כרחו, וכי יש הוא אמינא שאם ימאן הנידון לפתוח לא יהרגוהו?

ואחד המחברים כתב חידוש גדול, שמאחר ומצוות הריגתו מוטלת על הבית דין, ואסור לאדם שנתחייב מיתה להמית את עצמו, כי לא יקיים בכך את עיקר המצווה ליהרג על ידי בית דין. וחידשה המשנה שגם פתיחת הפה מוטלת על הבית דין, ואין לנהרג לפותחו מדעתו, אלא הבית דין יפתחו את פיו!

וכן מוכח ממה שהצריך הרמב"ם [סנהדרין טו ג] שהעדים הם אלו שיפתחו את פיו, ומבואר שפתיחת הפה היא התחלת המיתה ומתקיים בכך יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו.

12. יש לדקדק לשם מה הזכירה המשנה בדברי רבי יהודה את סדר זריקת הפתילה לתוך פיו הלא אינו חולק על חכמים אלא באופן פתיחת

יחנקהו אף הוא ימות בידם ולפי זה הלשון אף הוא אינו מדוקדק כל כך ואינו אלא לישנא בעלמא, אך היד רמה לשיטתו פירש שכך הם דברי רבי יהודה: מפני מה אתם מצריכים לתת סודר קשה בתוך הרך כדי שלא ימות, הרי גם באופן זה הוא עלול למות, ולא תתקיים מצוות שריפה, ולפי זה ניחא הלשון אף הוא.

והרש"ש ביאר דלקמן במשנה נב ב נתבאר מצוות הנחנקין כורכים סודר סביב צוארו כדרך שנתבאר במשנתנו, והכי קאמר רבי יהודה לדבריהם גם הנשרפים ימותו בחניקה כמו הנחנקים.

10. לכאורה צריך ביאור מדוע לרבנן אין פותחים את פיו בצבת כמו לרבי יהודה, הלא בוודאי עדיף לפתוח את פיו באופן שלא יהיה חשש מיתה?

ובתוספות בסוטה [יט ב ד"ה ורבי יהודה] כתבו, דלרבנן משום "ואהבת לרעך כמוך" פתחו את פיו על ידי כריכת צאוורו בסודר, כדי שיתחיל למות בחנק שזו מיתה קלה יותר משריפה, ורק גמר מיתתו תהיה בשריפה.

ולפי דבריהם יתכן, שמחלוקתם של רבי יהודה וחכמים היא לא על החשש שמא ימות

גמרא

נאמר במשנה ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו.

ודנה הגמרא: מאי "פתילה", ממה היתה עשויה?

אמר רב מתנה: פתילה של אבר, — בדיל שהותך באש.

ומביאה הגמרא מקור לכך שמצוות השריפה מתקיימת על ידי זריקת פתילה לתוך פיו ולא בשריפת הגוף:

מנא לן שצורת השריפה היא באופן המוזכר במשנה?

אתיא נלמד בגזירה שווה שריפה שריפה מעדת קרה.

שכן בעדת קרח נאמר [ויקרא טז לה]: "ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמישים ומאתים איש מקריבי הקטורת". ובהמשך [שם יז ד]: "ויקח אלעזר את מחותות הנחושת אשר הקריבו השרופים". ומבואר שנידונו בשריפה.

ובמיתת שריפה נאמר [ויקרא כא ט]: "ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף".

הוקשו חייבי שריפה לנשרפים בעדת קרח, מזה להלן עדת קרח היתה השריפה — שריפת נשמה ואילו הגוף נותר קיים, אף כאן חייבי שריפה, תתקיים מצוותם בשריפת נשמה וגוף קיים, ולא על ידי שריפת כל הגוף.⁽¹³⁾

רבי אלעזר אמר: אתיא — נלמד גזירה שווה שריפה שריפה מבני אהרן.

שכן בבני אהרן נאמר [ויקרא י ב]: "ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו לפני ה'". ובהמשך [שם י ו] ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'". הרי שנידונו בשריפה.

ובחייבי שריפה נאמר [ויקרא כא ט]: "באש תשרף".

הוקשו חייבי שריפה לבני אהרן, מזה להלן בבני אהרן היתה השריפה — שריפת נשמה, ואילו הגוף נותר קיים, אף כאן חייבי שריפה, תתקיים מצוותן בשריפת נשמה וגוף קיים, ולא בשריפת כל הגוף.⁽¹⁴⁾

ותמהה הגמרא: מאן דיליף מעדת קרח, מנא ליה שמתו בשריפת נשמה ולא נשרף גופם?

ומתרצת הגמרא: דכתיב "ואת מחותות החטאים האלה בנפשותם", ממה שנאמר "בנפשותם" משמע שנענשו בנפשם ולא בגופן, כלומר שנשמתן נשרפת ואילו הגוף

מדברי רב מתנה.

14. הרמב"ם בפירוש המשניות כתב: "וכן קיבלנו בבני אהרן שלא נשרפו הנראה מגופותיהן". ונראה מדבריו שפסק כרבי אלעזר וכן כתב המאירי.

פיו של הנידון ולא בצורת השריפה, וכתב התפארת ישראל, שכוונת המשנה להדגיש שאפילו כשפותחין את פיו בצבת לא יסירו את הפתילה מהאש עד שיפתח את הפה.

13. בר"ן [להלן עמוד ב] מבואר שלמוד זה הוא

נותר קייב.

ואידך, [רבי אלעזר] סבר, שאי אפשר ללמוד מצוות שריפה משריפת עדת קרח, שכן **ההיא** – מיתת בני קרח, **שריפה ממש היא**, ולכך דרש רבי אלעזר בגזירה שווה משריפת בני אהרן.

ומאי – וכיצד מפרש רבי אלעזר את הנאמר בשריפת בני קרח **”בנפשותם”**, דמשמע שרק נפשם נשרפה ולא גופם?

שנתחייבו עדת קרח שריפה על עסקי נפשותם – על חנופת אכילה ושתייה הנכנסת בנפשותם.⁽¹⁵⁾

ומביאה הגמרא סייעתא לדרשת רבי אלעזר על תיבת **”בנפשותם”**:

כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב [תהילים לה טז] **”בחנפי לעני מעוג חרק עלי שנימור”**.⁽¹⁶⁾

בשביל חנופה שהחניפו לקרח על עסקי לגימה,⁽¹⁷⁾ שהאכיל והשקה קרח את חברותו, ונתחברו עמו, **חרק עליהן שר של גיהנם שניר**.

הרי שנתחייבו מיתה על עסקי אכילה ושתייה שנתן להם קרח, ולפי זה יש לפרש את הנאמר החטאים בנפשותם כדרכי אלעזר שנתחייבו שריפה על עסקי נפשותם.

וחזרת הגמרא ומקשה **למאן דיליף מצוות הנשרפין מבני אהרן, מנא ליה שמיתת בני אהרן היתה בשריפת נשמה ללא שריפת הגוף**, דלמא נשרף כל גופם?

ומתרצת הגמרא: **דכתיב ”וימותו לפני ה”** משמע שלא מתו על ידי כילוי גופם בשריפה, אלא מתו **כעין מיתה** דהיינו שיצאה נפשם.

ואידך [הדורש גזירה שווה משריפת בני קרח] סבר, שאי אפשר ללמוד מצוות שריפה ממיתת בני אהרן, שכן **ההוא**, מיתתם **בשריפה ממש הוא**, שנשרף כל גופם.

ומאי דכתיב ”וימותו”, דמשמע שלא מתו כעין שריפה אלא כעין מיתה.

הכוונה היא **דאתחיל בהו השריפה מגואי** מתוך גופם ומתו **מיד כעין מיתה**, ואחר כך נשרף כל גופם. ולכן אי אפשר ללמוד ממיתת בני אהרן למצוות שריפה שכן שם לבסוף נשרף כל גופם.

15. המהרש"א ביאר שהסיבה לכך שנשרפו בגופם היא משום שהלכו להחניף לקורח מחמת קנאתם במשה, והעונש על מידת הקנאה הוא **”רקב עצמות קנאה”**.

והמהר"ל כתב שהעונש היה על להיטותם אחר אכילה ושתייה, שכן מי שהוא להוט אחר תאוותיו הרי הוא חסר כל הזמן ואינו שבע לעולם, וכך גם טבעה של הגהינום שהיא חסרה לעולם כפי שנאמר **”שאל ורחם לא תשבענה”**.

16. הרמ"ה כתב שפסוק זה נאמר על ידי בני קרח כנגד עדתם. ובמרגליות הים תמה הרי בתחילת הפרק נאמר לדוד, וכן פירשו רש"י והרדק שהפרק עוסק בתפילת דוד בברחו מפני שאול.

17. שכן מעוג הוא לשון דבר הנאכל. כמו אם יש לי מעוג. רש"י. ובתהילים הביא רש"י בשם מנחם שהוא לשון עוגה קטנה.

“ותאכלם”, משמע שיש כאן מיעוט – אותם שרפה האש ולא דבר אחר.

ובשלמא אם נפרש כרבי אלעזר שנשמתם נשרפה והגוף קיים, הרי ניתן לפרש כי כוונת הכתוב “ותאכל אותם” – את נפשם ולא את גופם. אבל למאן דמפרש שבני אהרן נשרפו גם בגופם, מה נתמעט מ”ותאכל אותם”.⁽¹⁹⁾

ומתרצת הגמרא: גם למאן דאמר שבני אהרן נשרפו ממש, יש לדרוש ממה שנאמר “אותם” – אותם שרפה האש ולא את בנייהם,⁽²⁰⁾ שכן מצינו שבגדיהם לא נשרפו

ומביאה הגמרא ראייה שמיתתם היתה בשריפה בתוך גופם ואחר כך נשרף כל גופם:

דתניא אבא יוסי בן דוסתאי אומר: שני חוטין של אש יצאו מבית קודש הקדשים, ונחלקו לארבע, ונכנסו שנים בחוטמו של זה, ושנים בחוטמו של זה, ושרפום.

ומשמע שלאחר שנכנסה האש בחוטמם נשרפו לגמרי.⁽¹⁸⁾

ומקשה הגמרא: והכתיב “ותאכל אותם”, ממה שנאמר “ותאכל אותם” ולא נאמר

שבגדיהם לא נשרפו אבל גופן נשרף. ובעיקר דברי המהרש”א שלמאן דאמר שנשרפה נשמתן לא מתו על ידי שני חוטין כתב הערוך לנר דלא כדבריו, אלא לכולי עלמא נכנסו בהם שני חוטין של אש רק שלרבי אלעזר מתו ולא נשרף גופן ולמאן דפליג נשרף גופן.

19. בספר חמרא וחיי ביאר שקושיית הגמרא היא גם לרבי אלעזר הסובר שבני אהרן נשרפו בנפשם ולא בגופם: מדוע לעיל כשהקשתה הגמרא מנין שבני אהרן נשרפו רק בנפשם תרצינן “דכתיב וימותו לפני ה’ כעין מיתה”, תיפוק ליה מדכתיב “ותאכל אותם” דמשמע שרק את נפשם שרפה האש ולא את גופם. ועל כך תירצה הגמרא אותם ולא את בגדיהם. ולפי זה לכולי עלמא למסקנא אותם ממעט את בגדיהם.

20. הקשה בחמרא וחיי לרבי אלעזר דדרש שגופן לא נשרף מדכתיב וימותו לפני ה’ כעין מיתה, אם כן כל שכן שבגדיהם לא נשרפו. ותירץ, שאילמלי הדרשה אותם ולא את בגדיהם, היה מקום לפרש את הנאמר “וימותו לפני ה’”

18. בסיפרא [שמיני כג] הגירסא היא: שנים בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה, ונשרף גופם ובגדיהם קיימים, שנאמר ותצא אש מלפני ה’. וצריך ביאור מדוע הגמרא השמיטה את עיקר הראייה שלא נשרף גופם מדקתני ותצא אש מלפני ה’.

ובעיקר דרשת הסיפרא תמה בחמרא וחיי כיצד נשמע מ”ותצא אש מלפני ה’”, שנשרף גופם, עיין שם שהאריך בזה.

ובמהרש”א דייק שדווקא למאן דאמר שבני אהרן נשרפו בגופן צריך לומר שיצאו כמין שתי חוטין של אש, אבל למאן דאמר שנשרפו בנפשם אין צריך לפרש כן. ותמה מכאן על רש”י על התורה [י ה] שהביא דרשה זו, למרות שפסק שנשרפה רק נשמתן.

ובישוב פירוש רש”י צריך לומר שהוא נקט בלשונו “שלא נשרפו בגדיהם אלא נשמתן”, ולא התיחס לגופן. ובאמת בלשון זה נאמר בסיפרא בדעתו של אבא יוסי בן דוסתאי וכתב הגר”א שאין גורסין נשמתן נשרפת דמשמע שגופן לא נשרף, כי לדעת אבא יוסי בסוגיין גם גופם נשרף. ולפי זה צריך לומר שרש”י העתיק את לשון הסיפרא כפשוטו, ועיקר הדגש הוא

כנאמר וישאום בכותנותם. (21)

ומקשה הגמרא: מהיכן פשוט לגמרא לדרוש את מצוות הנשרפין בגזירה שווה שריפה שריפה מבני אהרן או מעדת קרח, ולא נילף — נלמד את מצוות הנשרפין ממה שמצינו מצוות שריפה בפרים הנשרפים?

וכך יהיה ההיקש: מזה להלן בפרים הנשרפין מצוותן בשריפה ממש, אף כאן חייבי שריפה תתקיים מצוותן בשריפה ממש?

ומיישבת הגמרא: מסתברא שאדם מאדם הוה ליה למילף — עדיף ללמוד את מצוות השריפה בבני אדם משריפת בני אדם אחרים [— בני אהרן ועדת קורח]. מפני שיש במלמד [— בני אהרן או עדת קרח] ובנלמד [— הנידון בשריפה] ארבעה דברים שהם דומים זה לזה.

ומבארת הגמרא באלו דברים שווים שריפת בני אהרן ועדת קרח למצוות שריפה:

א. שכך גם בני אהרן ועדת קורח וגם הנידון להישרף הם אדם, הנענש בשריפה.

ב. וכן בשניהם מדובר במי שנשרף מחמת שהוא חוטא.

ג. ובשניהם השריפה היא רק שריפת נשמה ולא שריפת הגוף.

ד. ובשניהם לא שייך שיהי בו פסול של מחשבת פיגול.

מה שאין כן פרים הנשרפים אינם אדם, ולא חוטאים, ונשרפים בגופם, ושייך בהם מחשבת פיגול. ולפיכך לא ניתן ללמוד מצוות שריפה באדם מפרים הנשרפים.

ותמהה הגמרא: אדרבה, מפרים הנשרפים הוה ליה למילף, למצוות שריפה באדם.

שכן בפרים הנשרפים מצינו שני דברים שיש בהם דמיון למצוות שריפה באדם.

א. שריפת פרים היא מכשיר — קיום מצווה, וכן מצוות שנשרפין היא קיום מצווה.

המתים.

והנה, בסיפרא [שמיני לד] איתא: "ותאכל אותם" — נשמתן נשרפת ולא בגדיהם, שנאמר: "ויקרכו וישאום בכותנותם" — בכותנות הנישאים [הרי שבגדיהם קיימים], או יכול בכותנות הנושאים, ת"ל ותאכל אותם ולא את בגדיהם. ואומר ולבני אהרן תעשה כותנות, כותנות לכהנים ולא כותנות ללוים.

וצריך ביאור מדוע פירשו התוספות מסברתם שמהפסוק ותאכל אותם נלמד שהכותנות היו של הנישאים, הרי זו דרשת הספרא. ועיין חמרא וחיי שהאריך בזה.

שמלכתחילה מתו מחמת האש הפנימית, ואחר כך נשרף גופם, ורק לאחר שדרשינן "אותם" — ולא את בגדיהם, דמשמע שהאש לא נתפשטה כל כך, דרש רבי אלעזר מהכתוב "וימותו לפני ה'" שהשריפה היתה רק בנפשם ולא בגופם.

21. והקשו התוספות, אם כן לשם מה נצרך המיעוט אותם ולא את בגדיהם הרי נאמר מפורש שבגדיהם לא נשרפו, ותירצו, שהיה מקום לפרש שלקחום בכותנותיהם של הנושאים עצמם, ולכך הוצרך הפסוק אותם ולא את בגדיהם ללמד שלא שלטה האש בבגדיהם, ואשר על כן מתפרש הפסוק וישאום בכותנותיהם — בבגדיהם של

ב. שריפת פרים היא מצווה לדורות, וכך גם מצוות שריפה היא מצווה לדורות.⁽²²⁾

מה שאין כן שריפת בני אהרן ועדת קרח שנענשו בידי שמים, לא היתה בשריפתם שום קיום מצווה שהרי נשרפו בידי שמים, וכן שריפתם לא ניתנה כהלכה לדורות.

ואם כן עדיף ללמוד את מצוות השריפה בבני אדם ממצוות שריפת פרים הנשרפים, שבהם היתה הוראה מפורשת כיצד לבצע את השריפה.⁽²³⁾

ומתוצאת הגמרא: אף על פי שיש סברא ללמוד מצוות שריפה מפרים הנשרפים, מכל מקום עדיף להקיש את מצוות השריפה לשריפת בני אהרן ועדת קרח מפני שהנך נפישין – יש בהם יותר פרטים הדומים במלמד ובנלמד.⁽²⁴⁾

ושוב מקשה הגמרא: מאן דיליף את מצוות הנשרפין בגזירה שווה "שריפה שריפה" מעדת קרח, מאי טעמא לא יליף מבני אהרן? על כרחך משום דהחזא שריפת בני אהרן – שריפה ממש הואי, [כפי שנתבאר בגמרא

לעיל]

ואם כן קשה להיפך, מנין לו להשוות את מצוות הנשרפין לעדת קרח וללמוד שהשריפה היא בנפשו ולא בגופו, ונילף מינה – מבני אהרן שמצוות הנשרפים היא שריפה ממש אף בגופו!?

שכן מצינו בתורה שני מיתות בשריפה, אחת בשריפת כל הגוף – בני אהרן, ואחת בשריפת נשמה – בעדת קרח, ואם כן מה הכריח את אותו מאן דאמר לדמות את מצוות הנשרפין לעדת קרח ולא לבני אהרן?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח:

אכן, מסברא היה מקום לומר שמצוות שריפה היא בשריפת כל הגוף כשריפת בני אהרן, אבל ישנו מקור מפסוק אחר להקיש את הנשרפין לבני קרח שמתו בשריפת נשמה ולא להקישם לבני אהרן שנשרפו בגופן.

דאמר קרא, "ואהבת לרעך כמוך", דרשו חכמים ברור לו מיתה יפה, שימות במעט

22. הר"ח והרמ"ה הוסיפו שהנהרג ופרים הנשרפים שניהם נעשים מחוץ לעזרה.

23. ובערוך לנר הוסיף שכוונת הגמרא להקשות הרי כל אחד מודה שיש בתורה מיתה הכוללת שריפת הגוף שהרי רבי אלעזר בני קרח נשרפו בגופן ומאן דפליג סבר שבני אהרן נשרפו בגופן, ולפי זה ניתן ללמוד מפרים הנשרפים וחד מהנך.

24. בתוספות כתבו שהיה מקום לתרץ דכיוון שאפשר ללמוד גם מפרים וגם מבני אהרן ועדת

קרח, עדיף ללמוד מהאחרונים שמיתתן בשריפת נפש מדין ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה, כמבואר להלן בגמרא.

ובערוך לנר כתב על פי דרכו [בהערה הקודמת], שדווקא במקום שהלימודים שקולים אמרינן ברור לו מיתה יפה ולומדים מהלימוד הקל יותר, אבל כאן שיש מקום ללמוד מצוות שריפה משני מקורות דהיינו פרים הנשרפים וחד מהנך, וכנגד זה ישנו לימוד אחד או בני אהרן או עדת קרח, אין אומרים ברור לו את המיתה היפה שבשניהם.

צער. (25)

ועל כן העדיף אותו מאן דאמר להקיש את מצוות הנשרפין לעדת קרח שנשרפה נשמתן ולא לבני אהרן שנשרפו בגופן. (26)

תמהה הגמרא: **וכי מאחר דאיכא** את דרשתו **דרב נחמן** לתת לו מיתה יפה, אם כן **גזרה שוה למה לי**.

שכן מדרשה זו ניתן לפשוט את הספק כיצד לקיים מצוות שריפה האם בשריפת נשמה או

בשריפת כל הגוף, דכיוון שאמר הכתוב "ואהבת לרעך כמוך", מיסתבר לקיים בו שריפה רק בשריפת הנשמה כדי שלא יתבזה, ולשם מה הוצרך אותו מאן דאמר להקיש את מצוות השריפה לשריפת עדת קרח?

ומתרצת הגמרא: **אי לא גזרה שוה שריפה שריפה מעדת קרח, הוה אמינא ששריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא כלל**, אלא רק אם ישרפו את גופו ממש. (27)

ואי משום ואהבת לרעך כמוך — אם נרצה

קרח שנשרפו בגופן [לדעתו של רבי אלעזר] ונצטרך ליישב גם לפי דבריו, שבאמת היה מקום לדרוש שנשרפים בגופם כעדת קרח, אלא שאמר רב נחמן ברור לו מיתה יפה. ואם כן גם לדעת רבי אלעזר מצוות שריפה היא בנפש ולא בגוף נלמדת משתי דרשות האחת בהיקש לבני אהרן והשניה ברור לו מיתה יפה, ומדוע לא פירשה הגמרא כן להדיא?

ובאמת היד רמ"ה פירש שקושיית הגמרא ותירוצה כאן הם בין למאן דדריש מבני אהרן ובין למאן דדריש מעדת קרח, ולפי שניהם תירצה הגמרא שהסיבה לדרוש משריפת נשמה ולא משריפת הגוף היא מואהבת לרעך כמוך — ברור לו מיתה יפה.

27. קשה, הרי סוף סוף מצינו בעדת קרח שמתו בשריפת נשמה, ואם כן גם ללא הגזירה שווה היו הדיינים בוררים לו מיתה יפה כמו זו של עדת קרח, והיאך נקטה הגמרא שאין זו שריפה הלא מצינו שבני נח נשרפו בנשמתן וקראם הכתוב שרופים?

ותירץ המהרש"א, דכיון שסתם שריפה היינו שריפה ממש, לא היינו בוררים לו מיתה יפה לשורפו בשריפת נשמה, כי בעדת קרח דווקא נקראו שרופים מחמת שריפה זו, אבל בעלמא

25. והיינו על ידי פתילה של אבר ששורפת את נשמתו ומת מיד. רבינו חננאל. והרמ"ה להלן כתב דאף על פי שהנידון למיתה רשע הוא, מכל מקום הוא נקרא רעך וחייבים לחזר אחר זכותו לברור לו מיתה יפה.

וביטשה [בכתובות לו ב] כתב, שאף על פי שהנידון נקרא רשע, לאחר מיתתו הרי הוא כאחיק כפי שנאמר לגבי מלקות — "כיוון שלקה הרי הוא כאחיק". נמצא שבשעת מיתתו מתחייבים בית דין ב"ואהבת לרעך כמוך" הילכך כבר לפני המיתה צריך לברור לו מיתה יפה כדי שבשעת המיתה יוכלו לקיים בו מצוות ואהבת. ועוד פירש הרמ"ה, שאפשר לפרש את הנאמר "ואהבת לרעך כמוך" היינו לר?ע?ים שבך.

26. רש"י פירש שקושיית הגמרא היתה למאן דדריש מצוות הנשרפין בגזירה שווה לעדת קרח, ולמסקנת הגמרא המקור לכך שמצוות הנשרפים בשריפת נשמה נלמד מעדת קרח ומדרשת רב נחמן ברור לו מיתה יפה.

ולכאורה יש להעיר, הרי גם לדעת רבי אלעזר הלומד משריפת בני אהרן שמצוות הנשרפין היא בשריפת נשמה, ניתן להקשות אותו דבר. מנין לו לדרוש מבני אהרן שנשרפין בנשמתן ולא מעדת

להקישם גם לבני אהרן שנשרפו בגופם, ורק לאחר דרשת רב נחמן הוקשה מצוות הנשרפין לעדת קרח.

אגב שהביאה הגמרא מחלוקת בצורת מיתתן של נדב ואביהוא, מביאה הגמרא מימרא הקשורה לסיבת מיתתן⁽²⁹⁾:

בפרשת משפטים [שמות כד א] נאמר: "ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל והשתחויתם מרחוק"⁽³⁰⁾.

יתכן שמחמת ואהבת תיהפך שריפת נשמה למצוות שריפה, אלא רק במקרה שיש שתי אופנים כיצד לפרש את הנאמר בתורה במקרה זה ואהבת לרעך כמוך מכריע ביניהם.

29. כך פירש רש"י, והקשה המהרש"א דמלשון המימרא בגמרא וכבר היו משה ואהרן משמע שזה המשך למה שנתבאר קודם לכן.

ועל כן פירש המהרש"א שהמימרא דלהלן היא המשך למבואר בגמרא מקודם, דלרבי אלעזר עדת קרח מתו בשריפת הגוף ולמאן דפליגי בני אהרן מתו בשריפת הגוף.

ומקורו של רבי אלעזר נתבאר כבר בגמרא שעדת קרח נענשו על עסקי אכילה ושתיה שהעונש על כך הוא מיתת הגוף כנאמר רקב עצמות קנאה.

וכעת הביאה הגמרא מקור למאן דפליגי על רבי אלעזר הסובר שנדב ואביהוא נשרפו בגופם ממה שהלכו אחרי משה ואהרן ונתקנאו בהם, ונמצא שאף הם נענשו על מידת הקנאה המכלה אף את הגוף.

30. במדרש [רבה ויקרא כ י, תנחומא אחרי מות סימן ו] מבואר שהדרשה דלהלן נאמרה על

לקיים ברור לו מיתה יפה,⁽²⁸⁾ די בכך שבשעת השריפה לפיש — נוסף ונרבה ליה הביילי זמורות, כי היכי דלישרוף לעגל, כדי שישרף מהר.

קא משמע לן — לשם כך הוצרכה הגמרא להקיש את מצוות השריפה לשריפת עדת קרח, כדי לומר שגם שריפת נשמה נידונית כשריפה.

וכמו כן, אילמלי דרשת רב נחמן — "ברור לו מיתה יפה", לא היה הכרח להקיש את מצוות הנשרפין לעדת קרח, שכן ניתן

לא מתקיימת מצוות השריפה אלא בשריפת הגוף.

ולדעת הרמ"ה בהערה הקודמת נמצא שקושיית הגמרא כאן היא גם לדברי רבי אלעזר לשם מה הוצרך ההיקש ועל כך תירצה הגמרא דסלקא דעתך שריפת נשמה לאו שריפה היא. ולפי זה צריך לומר את דברי המהרש"א גם על דרשת רבי אלעזר, דכיוון שסתם שריפה היא בשריפת הגוף אלמלי הגזירה שווה לא היינו למדים משריפת בני אהרן, ואף על פי ששם מצינו שריפת נשמה הנקראת שריפה, היינו משום ששם גילתה התורה שזו שריפה אבל בכל מקום צריך שריפת הגוף, קא משמע לן גזירה שווה שריפה שריפה שאף שריפת נשמה נקראת שריפה.

28. מלשון הגמרא אי משום דרב נחמן משמע שהיה מקום לומר שאפשר לקיים מצוות שריפה בשריפת נשמה כדי לקיים ואהבת לרעך כמוך, ועל כך מתרצינן שאפשר לקיים ואהבת על ידי הוספת עצים.

וכתב הר"ן שדברי הגמרא כאן הם לרווחא דמילתא שכן לאחר שנאמר שאילמלי הפסוק לא היה מתקיים מצוות שריפה בשריפת נשמה, לא

אמר רב פפא היינו דאמרין אינשי: נפישו גמלי סבי הרבה גמלים זקנים, דטעיני משכי דהונני טעונים עורות של גמלים צעירים.

כלומר, זקנים נושאים את משא הצעירים.

וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן.

אמר לו נדב לאביהוא אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור אמר להן הקב"ה הנראה מי קובר את מי.⁽³¹⁾

ציווי, ועוד, היכן מצינו שעל בקשת שררה ורבנות חייבים מיתה? וכתב הברכת פרץ על פי המבואר בראש השנה על הפסוק "נושא עוון ועובר על פשע לשארית נחלתו" — למי שמשים עצמו כשיריים [שעושה את עצמו כמי שאינו ומתנהג בעוונה]. ולפי זה יתכן שמצד העוון של הקרבת אש זרה היה אפשר שיאריך להם ה' אפו כדי שיוכלו לחזור בתשובה, אבל כיוון שבקשו שררה ורבנות ולא עשו עצמם כשיריים, לא היו בגדר של שארית נחלתו, ונידונו במידת הדין להיענש מיד.

ולפי זה מה שנקט רש"י שמתו מחמת שבקשו שררה ורבנות הכוונה היא שבשעה שבקשו את השררה הוחלט עליהם שבשעת הדין מיד ידונו במידת הדין ויענשו. כך שהעונש בפועל הוא מחמת האש זרה אלא שהסיבה לכך שנענשו מיד ללא אפשרות לשוב היא בקשת הרבנות.

והנה במדרש רבה [שם] איתא: רבי יודן בשם רבי איבו אומר בפיהן אמרו זה לזה בפניהם אמרו זה לזה, ורבי פנחס אמר בליכם הרהרו. ולפי דברי הברכת פרץ שסיבת העונש היא מחמת ביקוש השררה ניתן לומר שאפילו אם ביקשו בליכם כבר אינם נקראים לשארית נחלתו, ולפיכך נענשו. אבל לפי מה שכתב החפץ חיים שהעונש היה על מה שהתבטאו בלשון גרוע, לכאורה קשה מדוע לפי רבי פנחס נענשו הרי לא אמרו מאומה.

פסוק זה. עיין שם. ובעץ יוסף על העין יעקב כתב שהמקור לדרשה הוא ממה שנאמר — "משה ואהרן נדב ואביהוא" ולא הוזכר ונדב ואביהוא, הרי שהרגישו עצמם במעלה יתירה כמו משה ואהרן.

31. החפץ חיים בביאורו לסיפרא [שמיני פרשה א כא] כתב: אנשים גדולים כאלו אי אפשר שיהי דבריהם כנאשים פחותי ערך. וביאר, שבסיני נאמר "עלה אתה ואהרן עימך, והכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל ה' פן יפרוץ בם", שכן מי שאינו ראוי לאיזו מדרגה אם ינסה לעלות אליה ינזק ממנה. ועל כך אמר נדב לאביהו דכיוון שמשוה ואהרן הזקיני ובוודאי ימותו אם כן נעשה אנו ראויים לנהיג ולשאול במשפט האורים על פי ה', [וכפי שאכן נאמר וימת נדב ואביהוא ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם, ומבואר במדרש שאם היו בחיים היה זה שייך להם] ומי יודע אם נהיה ראויים למדרגה זו.

אבל כיוון שאמרו בלשון עוד שני זקנים הללו מתים, אף שמחשבתם היתה לטובה, כיוון שדיברו בלשון גרוע, השיב להם ה' נראה מי קובר את מי.

והנה, רש"י פירש שזו סיבת מיתתן, שבקשו שררה ורבנות לעצמם. והראב"ד על הסיפרא כתב שזה היה החטא שהביאם לחטא הגדול שבעטיו מתו.

ולדעת רש"י לכאורה קשה הרי בתורה נאמר שסיבת מיתתם היא בהקריבם אש זרה ללא

אגב שנתבאר בגמרא כי עונשם של עדת קרח בא עליהם על שהחניפו לו, הביאה הגמרא מימרא שבה יתבאר כיצד קרה הדבר שאנשים חכמים נטו אחר קרח לחלוק על משה רבינו.⁽³²⁾

אמר רבי אלעזר

ג-ב-1 למח תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ — כיצד נראה התלמיד חכם לעיני עם הארץ?

בתחלה דומה התלמיד חכם בעיניו לקיתון של זהב.

ואם התלמיד חכם סיפר הימנו שוחח עימו, מיד דומה בעיניו לקיתון של כסף.

ואם הוסיף התלמיד חכם ונהנה ממנו — מעם הארץ, מיד הוא דומה בעיני עם הארץ לקיתון של חרש.

וקיטון של חרס, כיון שנשבר, שוב אין לו תקנה.⁽³³⁾

ולפיכך, לאחר שהתחילו לשוחח עם קורח,

ועוד נהנו מסעודתו, נראו בעיני קרח כקיטון של חרס, ונקל בעיניו לצרפם למחלוקתו עם משה.

במשנה הובאה עדותו של רבי אלעזר בר צדוק על בית דין שדנו בת כהן לשריפה והקיפיה בחבילי זמורות ושרפיה, ואמרו לו החכמים בית דין של אותה שעה לא היה בקי.

ומביאה הגמרא מעשה כעין זה.

אימרתא בת טלי [שם אשה] בת כהן שזינתה הואי.

הביאה לבית דין, ואקפה הקיפה רב חמא בר טובייה חבילי זמורות, ושרפה.

אמר רב יוסף: רב חמא טעה בתרתי:

טעה בדרכ מתנה, שכן רב מתנה פירש את מצוות השריפה שנאמרה במשנה, בפתילה של אבר המושלכת לתוך פיו, ולא שורפים את גופו של הנידון.⁽³⁴⁾

עם עם הארץ, נראה בעיניו ככלי של כסף על שם החכמה שבו שנאמר בה בצל החכמה בצל הכסף. וכשנהנה החכם מעם הארץ, הרי הוא כמקבל שוחד, שנאמר בו "השוחד יעוור עיני חכמים" ולכן נראה החכם בעיני עם הארץ ללא תורה וללא חכמה, כקיטון של חרס.

34. קשה, מדוע אמר רב יוסף שרב חמא טעה רק ברב מתנה, הרי כבר במשנה נאמר שממיתין את הנידון בשריפה בפתילה ולא בחבילי זמורות.

וכתב הר"ן, כי מהמשנה אין קושיה כיוון שיתכן לומר שרב חמא סבר כרבי אלעזר ברבי צדוק, ולכן הקשה רב יוסף מדברי רב מתנה

32. כך פירשו רש"י והרמ"ה. והמאירי כתב, שהגמרא כאן באה כהמשך למה שנאמר על נדב ואביהו שנענשו על שביקשו שררה ורבנות, ועל כך מביאה הגמרא מימרא שממנה נשמע שאף על פי שמידת הרבנות שנואה, ראוי לתלמיד חכם להתרחק מן ההידיוטות, "שהחכמים שנואי נפשם של אלו הם, וכשהוא מתבזה מעט הם משקעין אותו בבזיונו עד ארכובותיו ושורפין את נשמתו בהבל פיהם, ומחתכין בגופו כחתוך בדלועים או בנבילה".

33. המהרש"א ביאר שבתחילה נראה החכם כקיטון של זהב מחמת תורתו שנאמר בה הנחמדים מזהב. ואחר כך שירד מדרגתו ודיבר